

Anna Weronika Brzezińska

Hanna Schreiber

Katarzyna Smyk

**Warsztaty dla ekspertów organizacji pozarządowych i instytucji kultury w sprawie
Konwencji UNESCO o ochronie niematerialnego dziedzictwa kulturowego z 2003 roku
Lublin, 25–26 października 2012 roku**

S P R A W O Z D A N I A

Warsztaty dla ekspertów organizacji pozarządowych i instytucji kultury w sprawie Konwencji UNESCO o ochronie niematerialnego dziedzictwa kulturowego z 2003 roku były integralną częścią Międzynarodowej Konferencji Naukowej „Niematerialne dziedzictwo kulturowe: źródła – wartości – ochrona” (Lublin, 25–26 października 2012). Zostały zorganizowane przez Polskie Towarzystwo Ludoznawcze, Stowarzyszenie Twórców Ludowych i Narodowy Instytut Dziedzictwa, przy wsparciu gospodarzy – Instytutu Kulturoznawstwa Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie oraz pod honorowym patronatem Polskiego Komitetu ds. UNESCO. Spotkanie było dwudniowe, miało charakter ogólnopolski i stanowiło kontynuację warsztatów, które odbyły się w Warszawie 18 czerwca 2012 w Instytucie Stosunków Międzynarodowych Wydziału Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego.

Celem warsztatów było przedstawienie informacji o bieżących działaniach podejmowanych w kwestii wdrażania Konwencji a także dyskusja nad szczegółami procedur w projektowanym systemie ochrony niematerialnego dziedzictwa w Polsce, jak problematyka zharmonizowania ich z dotychczasowymi działaniami instytucji kultury i organizacji pozarządowych na rzecz zachowania dziedzictwa.

Spotkanie miało zasadnicze trzy części: dyskusja wprowadzająca (25 października 2012, moderator – dr Katarzyna Smyk), warsztat na temat konsultacji społecznych (26 października 2012, moderator – dr Anna Weronika Brzezińska) oraz warsztat na temat projektu wniosku o

wpis na Krajową Listę Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego (26 października 2012, moderator – dr Hanna Schreiber). Poniżej zamieszczono sprawozdania z poszczególnych części, opatrując je listami obecności uczestników warsztatów.

dr Katarzyna Smyk

Rada Naukowa Stowarzyszenia Twórców Ludowych
Polskie Towarzystwo Ludoznawcze Oddział w Lublinie
Zakład Kultury Polskiej Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej
kontakt: K_Smyk@wp.pl

Sprawozdanie z dyskusji wprowadzającej do Warsztatów
25 października 2012 roku

I. Cześć wstępna

Zgromadzonych na warsztatach powitały ich inicjatorzy: dr Katarzyna Smyk, dr Anna Weronika Brzezińska i dr Hanna Schreiber. Następnie Dyrektor Narodowego Instytutu Dziedzictwa, Bartosz Skaldawski, zachęcił zebranych do włączenia się w konsultacje dotyczące niematerialnego dziedzictwa, przypominając, że postulaty uczestników pierwszej części warsztatów z 18 czerwca 2012 w miarę możliwości zostały już uwzględnione.

Kolejno głos zabrał prof. Sławomir Ratajski, Sekretarz Generalny Polskiego Komitetu ds. UNESCO. Podziękował organizatorom za bardzo cenną inicjatywę i wyjaśniał, że główne problemy wynikają z faktu, że kategorie, które odnoszą się do dziedzictwa materialnego, nie przystają do Konwencji z 2003 roku. Dlatego należy pamiętać o hierarchizacji, wybitnych, uniwersalnych wartościach i innych elementach odnoszonych do zespołów zabytkowych, czyli dziedzictwa materialnego. Dla niematerialnego dziedzictwa ważną bowiem kategorią jest autentyczność danego elementu i to, że jest kultywowany przez konkretną społeczność lokalną. W takim rozumieniu każdy z elementów ma swoją wyjątkową wartość, co odzwierciedla ideę różnorodności kulturowej i dialogu między kulturami. Sekretarz Generalny przypomniał, że zasadniczym warunkiem wpisu na listę jest fakt, że dany element dziedzictwa ma charakter żywy i będzie kontynuowany przez daną grupę społeczną, która musi być z kolei w pełni świadoma wpisu na Listę i jego konsekwencji. Jednocześnie przestrzegł przed zbyt dużą ingerencją w dziedzictwo i działania grupy (nośnika elementu) z

zewnątrz. Trzeba wobec tego zastanowić się nad pytaniem, w jaki sposób chronić – nie niszcząc. Prof. Ratajski sugeruje, że należy w tym celu m.in. w procesie edukacyjnym kształtować postawę akceptacji różnorodności kulturowej.

Jako kolejny zabrał głos prof. dr hab. Jan Adamowski, dyrektor Instytutu Kulturoznawstwa UMCS, przewodniczący Zespołu ds. niematerialnego dziedzictwa kulturowego przy Ministrze Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Poruszył dwie, z jego punktu widzenia, pozytywne kwestie. Po pierwsze, konferencja naukowa, której towarzyszą warsztaty, jest doskonałą okazją do połączenia refleksji analityczno-poznawczej i teoretycznej z możliwością ich praktycznego stosowania, co w humanistyce jest dosyć rzadkie. Po drugie, ważny w opinii Profesora jest fakt, że ratyfikacja Konwencji stwarza okazję do przypomnienia rangi kultury duchowej, w której – nie tylko w artefaktach – można w większym stopniu dostrzec człowieka i interpretować jego świat, w czym państwo i administracja winny pomagać.

II. Prezentacja projektu wniosku o wpis na krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego

Przedstawiciel Narodowego Instytutu Dziedzictwa, wicedyrektor Bartosz Skaldawski, zaprezentował projekt wniosku o wpis na krajową listę niematerialnego dziedzictwa w celu poddania konsultacjom, zwłaszcza weryfikacji stopnia celności, klarowności sformułowań i instrukcji do wniosku. Projekt wywołał burzliwą dyskusję i pytania.

III. Dyskusja nad projektem wniosku o wpis na Krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego

1. Kto ma wypełniać wniosek?

Na tak postawione pytanie Prof. Ratajski odpowiedział, że wydaje się to eksperci, po wcześniejszym dialogu i rozpoznaniu terenowym, powinni wypełnić wniosek, gdyż musi być on napisany jasnym, przejrzystym, a zarazem specjalistycznym językiem. Chodzi o opis zjawiska i wytypowanie grup, które są jego nośnikami w różnych miejscach. Rola mediatora powinna być odpowiednio określona, być może powinna to być osoba związana z władzami samorządowymi, czyli usytuowana instytucjonalnie. Ekspert-mediator powinien ściśle współpracować z daną społecznością lokalną, zgłaszającą zjawisko na listę. W związku z tym wśród głosów uczestników warsztatów pojawiła się refleksja, czy w każdym przypadku mediatorowi uda się porozumieć ze społecznością i czy w społeczności znajdzie się osoba, która podpisze się pod wypełnionym wnioskiem.

Na pytanie, kto ma być wnioskodawcą projektu, na przykład związanego z tkactwem: tkaczka, jej uczniowie, gmina czy NGO, padła odpowiedź: grupa osób. Dyr. B. Skaldawski podkreślił, że osoba, która będzie podpisywać się pod wnioskiem, musi być przedstawicielem danej społeczności, w której żywe jest zgłaszane zjawisko kultury.

Kolejno głos zabrała uczestniczka warsztatów mgr Jolanta Dragan. Powiedziała, że wpis na listę niematerialnego dziedzictwa, podobnie jak wpis na listę produktów tradycyjnych, wymaga opinii biegłego, np. pracownika muzeum. Wysunęła też postulat o precyzyjne podanie sposobu wypełniania wniosku, doboru kryteriów, szczegółowe określenie, kto ma taki wniosek wypełniać oraz kto ma go składać. Dyr. B. Skaldawski wyjaśnił, że kryteria wpisu muszą być precyzyjnie określone, ale jednocześnie nie mogą być zbyt sztywne.

2. Co społeczności lokalnej daje wpis na listę

W dyskusji uczestnicy doszli do wniosku, że wpis na listę niematerialnego dziedzictwa daje prestiż, zachęca turystów do odwiedzania danego miejsca, wpływa więc korzystnie na politykę, ekonomię, przyczynia się do wykorzystania wartości kulturowych. Prof. Ratajski doprecyzowując, powiedział, że na Reprezentatywną Listę Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego UNESCO wpisano już dwieście trzydzieści elementów, a więc z tego wynika, że taki wpis jest opłacalny, między innymi z tego względu, że UNESCO jest jedną z dziesięciu najlepiej rozpoznawalnych marek świata. Duma, poczucie tożsamości i docenienia, łączące się z międzynarodowym uznaniem, mogą znacznie wpłynąć na rozwój regionalny.

3. Wpis na listę a finanse

Pojawiła się refleksja, że jeśli za wpisem na listę nie idą nakłady finansowe, to w jaki sposób dany element ma być nauczany w szkołach czy chroniony w inny sposób?

Dr Hanna Schreiber zabrała głos w celu wyjaśnienia obecnej sytuacji: w Polsce ciągle nie mamy ustawy o niematerialnym dziedzictwie, a pojawił się niefortunny pomysł, że jeśli nie mamy ustawy, to nie można działać. Konwencja UNESCO zanim weszła w życie była poprzedzona konkretnym programem (Lista Arcydzieł Ustnego i Niematerialnego Dziedzictwa Ludzkości, mająca 3 edycje: 2001, 2003, 2005), analogiczne działania są podejmowane obecnie, czyli jest tworzona i popularyzowana Krajowa lista, a w momencie przyjęcia ustawy, lista ta mogłaby stać się częścią rozwiązań przyjętych w ustawie, czyli zostać do niej inkorporowana tak samo, jak stało się to z Listą Arcydzieł, którą inkorporowano do Reprezentatywnej Listy, funkcjonującej w oparciu o Konwencję z 2003 roku. Państwo ma obowiązek finansować ochronę niematerialnego dziedzictwa, ale na obecnym etapie nie można liczyć na jego znaczącą pomoc, warto jednak podejmować działania i rozpocząć tworzenie załączka listy.

Mgr Katarzyna Linda przedstawiła przykład dobrej praktyki: na światową listę wpisano święto ognia z miejscowości w Hiszpanii. Wpisem tym zainteresowała się etnologa ze Stanów Zjednoczonych, która dostała grant na badania, kolejno mieszkańcy tego miasteczka, w którym funkcjonował zwyczaj, zrzeszyli się i dostali grant. Obecnie święto ma olbrzymi rozmach i jest dochodowe.

dr Hanna Schreiber

Rada Naukowa Stowarzyszenia Twórców Ludowych
Instytut Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Warszawskiego
kontakt: hannajod@yahoo.com

Sprawozdanie
z warsztatu poświęconego projektowi wniosku o wpis na Krajową Listę
Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego
26 października 2012

Warsztaty dotyczyły wniosków o wpisanie elementu niematerialnego dziedzictwa kulturowego na Krajową Listę Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego. Przedstawiciele instytucji zapoznawali się ze wzorem dokumentu przygotowanego przez Narodowy Instytut Dziedzictwa i mieli okazję do zgłoszenia uwag odnoszących się do jego treści.

Uczestnicy zostali poproszeni m.in. o podzielenie się swoimi doświadczeniami dotyczącymi wypełniania wniosków z innych programów (np. projektów unijnych) realizowanych przez instytucje, w których działają. Wśród problemów dotyczących składania podobnych formularzy, oraz obaw dotyczących dokumentu przygotowanego przez NID wymieniano:

- 1) Czasochłonność wypełniania dokumentów – z uwagi na rozbudowaną formę wniosków może stanowić utrudnienie dla małych grup lokalnych, które będą chciały ubiegać się o wpis (a także zniechęcać je do działania). Stąd potrzeba, by wnioski były stosunkowo krótkie i rzeczowe, a co za tym idzie łatwe do oceny i rozliczania.
- 2) Potrzebę przygotowania merytorycznego (szkoleń) – zarówno po stronie osób wypełniających wnioski (grup, społeczności), jak i oceniających (przedstawiciele instytucji). Pojawiały się pytania o to, jak wypełniać wniosek, by jego treść merytoryczna była czytelna dla rozpatrujących go urzędników (jeśli nie posiadają oni

wiedzy specjalistycznej). Wskazywano także na potrzebę organizowania spotkań, które umożliwiłyby wyjaśnienie wszelkich wątpliwości dotyczących uzupełniania wniosku.

- 3) Możliwość konsultacji – uczestnicy wskazywali na potrzebę posiadania możliwości konsultacji w sprawie wypełniania wniosków np. z przedstawicielami NID.
- 4) Potrzebę upowszechnienia wiedzy dotyczącej Konwencji UNESCO – w przystępnej formie.

Po wstępnej dyskusji uczestnicy przystąpili do pracy w grupach. Zapoznawali się ze wzorem wniosku i mieli możliwość zgłoszenia konkretnych problemów związanych z wypełnianiem dokumentu, czy niejasności dotyczących jego treści. Przedstawiono następujące uwagi odnoszące się do kształtu formularza:

- 1) Nazwy grup/wspólnot, których element dotyczy – określenie „nazwa” może być mylące, gdyż wnioskodawcami mogą być grupy niesformalizowane, które nie posiadają wspólnej nazwy.
- 2) Lokalizacja i zasięg terytorialny elementu – wskazywano, że dany element może pochodzić z jednego konkretnego miejsca, ale mieć o wiele szerszy zasięg oddziaływania, co może prowadzić do problemów z wypełnieniem rubryki. Ustalono, że odpowiedniejszym określeniem jest „występowanie bądź lokalizacja elementu”.
- 3) Kryteria wpisu, podpunkt dotyczący opracowania planu gwarantującego zabezpieczenie elementu – pojawiła się propozycja, by nie powielać podobnych punktów i odesłać wypełniającego do 3. części wniosku, która w całości poświęcona jest planom ochrony elementu.
- 4) Uszczegółowienie domen, do których zalicza się opisywany element lub dodanie kategorii „inne” – uczestnicy zostali poinformowani, że przygotowana jest już szczegółowa lista kategorii przez Zespół ekspertów działający przy Ministrze KiDN, co rozwiąże wspomnianą kwestię.
- 5) Szczegółowy opis elementu – wniosek zawiera zastrzeżenie, że opis ten powinien być czytelny dla osób, które nie mają dokładnej wiedzy na ten temat. Przedstawicielka NID wyjaśniła, że opis ten będzie wykorzystywany później w dokumentacjach i promocji (np. na stronach internetowych), dlatego musi być przejrzysty. Uczestnicy wskazywali jednak, że przenosi to odpowiedzialność za redakcję tekstu na przedstawicieli społeczności lokalnych i może prowadzić do niepotrzebnego usiłowania opisanie elementu w języku oficjalnym. Zauważono również, że odpowiedniejsze będzie pozostawienie sformułowania „opis elementu”, z uwagi na

brak podziału na „ogólne” i „szczegółowe”. Wskazano również, że potrzebne jest określenie ilości słów, znaków w jakich powinien zamykać się opis zjawiska, w celu uniknięcia zarówno nadmiernie rozbudowanych opisów, jak i zbyt lakonicznych.

- 6) Sformułowanie „Osoby odpowiedzialne za kultywowanie elementu” – by uniknąć negatywnie kojarzonego określenia „odpowiedzialne” zaproponowano użycie terminu: „kultywujące dany element” (gdyż wyrażenie „podtrzymujące trwanie albo żywotność elementu” mogłoby się odnosić również do zewnętrznych instruktorów, animatorów i badaczy).
- 7) Kwestia osób odpowiedzialnych – uczestnicy wskazywali na przykłady, gdy np. osoby uczestniczące w danych wydarzeniu nie są stałe (np. co roku zmieniają się). Przedstawicielka NID wyjaśniła, że jest to punkt istotny formalnie, ale jeśli nie ma konkretnych osób odpowiedzialnych za dane wydarzenie, to należy to także zaznaczyć we wniosku.

Oprócz konkretnych problemów wskazywanych w tej części warsztatów, uczestnicy podkreślali także konieczność załączenia do wniosku słowniczka, który wyjaśniałby pojawiające się w dokumencie określenia. Za istotne uznali również, by w treści formularza zawarte były w przypisach odesłania do konkretnego punktu instrukcji, aby wypełniający wiedzieli, gdzie znajdą definicje poszczególnych pojęć.

dr Anna Weronika Brzezińska

Zarząd Główny Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego

Instytut Etnologii i Antropologii Kulturowej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

kontakt: annaweronika@op.pl

Sprawozdanie
z warsztatu poświęconego pojęciu konsultacji społecznych
podczas wypełnienia wniosku o wpis
na Krajową Listę Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego
26 października 2012

Celem warsztatu było przedyskutowanie zagadnienia konsultacji społecznych, które w projektowanym systemie ochrony NDzK pełnią ważną rolę, co jest zaznaczone w projekcie

Krajowej Listy Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego oraz w artykułach 11 b i 15 Konwencji.

I. Prezentacja zapisów Konwencji i projektu Narodowego Instytutu Dziedzictwa

a) Konwencja UNESCO

„Artykuł 11 *Rola Państw – Stron*

Każde Państwo – Strona zobowiązane jest:

b) w zakresie środków ochrony, o których mowa w Artykule 2 ustęp 3, określić i zdefiniować różne elementy niematerialnego dziedzictwa kulturowego znajdującego się na jego terytorium, **korzystając przy tym z pomocy wspólnot, grup** oraz właściwych organizacji pozarządowych.

Artykuł 15 *Udział wspólnot, grup i jednostek*

W ramach działań z zakresu ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego każde Państwo – Strona dąży do zapewnienia jak najszerszego udziału **wspólnot, grup** oraz, gdy to właściwe, jednostek które tworzą, zachowują i przekazują następnym pokoleniom takie dziedzictwo, a także do **aktywnego włączania ich w zarządzanie nim.**”

b) Krajowa Lista Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego – projekt Narodowego Instytutu Dziedzictwa (s. 25-26):

„Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego nakłada obowiązek angażowania depozytariuszy niematerialnego dziedzictwa kulturowego – wspólnot, grup i, gdy to właściwe – jednostek, które tworzą, zachowują i przekazują swoje dziedzictwo niematerialne następnym pokoleniom w działania z zakresu ochrony tego dziedzictwa i w aktywne zarządzanie nim (art. 11 b, art. 15 Konwencji). W związku z tym dokonywanie zgłoszeń elementu na Krajową Listę i wszelkie działania podejmowane w zakresie tego dziedzictwa powinny zostać poprzedzone świadomą i dobrowolną zgodą ludzi z nim związanych oraz przy jak najszerszym ich udziale.

Cel: przedyskutowanie we wspólnym gronie znaczenia tego dziedzictwa dla zebranych, omówienie kwestii wpisu elementu dziedzictwa na Krajową Listę, omówienie możliwości ochrony i rozwoju elementu, zorganizowanie działań związanych ze złożeniem wniosku m.in. wybór reprezentanta Depozytariuszy.”

II. Projektowanie konsultacji społecznych

Warsztaty realizowane były w 2 grupach, wzięli w nich udział przedstawiciele organizacji pozarządowych, pracownicy instytucji kultury, instytucji naukowych i osoby

prywatne. W każdej z grup uczestnicy pracowali w podgrupach. Zadaniem każdej z podgrup było wybranie jednego, przykładowego i dowolnego elementu NDzK, który mógłby znaleźć się na Krajowej Liście Niematerialnego Dziedzictwa, a następnie zastanowienie się, w jaki sposób można by zaprojektować i przeprowadzić konsultacje społeczne. Uczestnicy jako przykłady elementów mogących podlegać ochronie wymienili: garncarstwo (np. dwóch gmin), tkactwo (np. jednego powiatu), gra na cymbałach, hodowla koni arabskich, przyśpiewki (np. grupy osób zainteresowanych i kultywujących tradycję), medycyna ludowa (np. jednego regionu), dzielenie się opłatkiem podczas Wigilii (jako przykład zjawiska ogólnopolskiego).

Następnie każda z grup została poproszona o odpowiedzi na trzy pytania: (1) Od czego zaczynamy konsultacje społeczne? (2) Kto bierze udział w konsultacjach społecznych? (3) Kto nam może pomóc w organizacji konsultacji społecznych? Udzielając odpowiedzi na tak sformułowane pytania uczestnicy mieli brać pod uwagę wcześniej podany element NDzK. Odpowiedzi zebrano poniżej.

1. Od czego zaczynamy konsultacje społeczne?

- Zanim przystąpi się do konsultacji trzeba zidentyfikować zjawisko (element) i jego cechy, można skorzystać z pomocy eksperta (np. badacza, etnografa, specjalistę w danej dziedzinie), następnie wyznaczyć adresatów konsultacji, ich cel oraz przebieg;
- Informacja o planowanych konsultacjach społecznych powinna być jak najszersza, aby dotrzeć do jak największej grupy osób potencjalnie zainteresowanych tematem;
- Zaczyna się od stworzenia strategii konsultacji i zastanowienia się do kogo chcemy dotrzeć z informacją, dobrze jest wyznaczyć koordynatora działań (lidera);
- Na spotkaniu powinna się pojawić informacja o samej Konwencji oraz o potencjalnych korzyściach płynących z ochrony danego elementu;
- Spotkania powinny być organizowane na różnych szczeblach: miejscowość, gmina, powiat, województwo (na każdym kolejnym szczeblu powinni uczestniczyć przedstawiciele społeczności);
- Uczestnikami są przedstawiciele społeczności lokalnych zainteresowanych tematem np. twórcy ludowi i ich rodziny, sąsiedzi, mieszkańcy danej miejscowości, gminy itp.;
- Konsultacje mogą być cyklem spotkań tak, by dać możliwość zastanowienia się i przemyślenia kwestii związanych z ochroną danego elementu;

- Konsultacje mogą towarzyszyć jakimś wydarzeniom (np. konkursy organizowane dla twórców ludowych) i wykorzystywać tym samym skupienie osób zainteresowanych w jednym miejscu i czasie;
- Informacja o konsultacjach powinna docierać różnymi kanałami, za pośrednictwem spotkań religijnych (np. ogłoszeni parafialne), informacje w sklepach, za pośrednictwem mediów i nowych mediów;
- Na konsultacjach mogą się spotykać mieszkańcy, ale też animatorzy i pracownicy instytucji kultury.

2. Kto bierze udział w konsultacjach społecznych?

- Społeczności danych miejscowości, bezpośrednio lub pośrednio zainteresowani;
- Przedstawiciele / reprezentanci społeczności lub grup bezpośrednio zainteresowanych (np. twórcy);
- Instytucje kultury z terenu powiatu, województwa / pracownicy;
- Szkoły / nauczyciele;
- Specjaliści / badacze np. etnograf;
- Osoby mogące zaprezentować „dobre praktyki” / animatorzy lokalni.

3. Kto nam może pomóc w organizacji konsultacji społecznych?

- W rozpropagowaniu informacji i konsultacjach: sołtys / wójt, proboszcz (inny przedstawiciel wspólnoty religijnej), Koła Gospodyń Wiejskich, Gminne Ośrodki Kultury, biblioteki; lokalne media;
- W przeprowadzeniu konsultacji (pomoc merytoryczna): pracownicy instytucji kultury np. etnograf z muzeum (jako konsultant), pracownik ośrodka kultury, lokalni animatorzy i aktywiści z lokalnych stowarzyszeń; Polskie Towarzystwo Ludoznawcze i Stowarzyszenie Twórców Ludowych; pracownicy naukowcy uczelni położonych najbliżej (zwłaszcza reprezentujący dziedziny związane z kulturą jak etnologia i antropologia kultury, kulturoznawstwo);
- W kwestiach organizacyjnych (lokal): szkoły, instytucje kultury (np. GOK), gmina, biblioteki;
- W kwestiach finansowych: lokalni przedsiębiorcy, samorząd (np. osobny program Urzędów Marszałkowskich na dofinansowywanie zadań);

IV. Zalety i wady przeprowadzania konsultacji społecznych

Kolejnym zadaniem było wskazanie zalet (+) i wad (–) konieczności przeprowadzenia konsultacji społecznych w planowanym systemie ochrony NDzK:

+	–
– Poinformowanie o Konwencji i jej założeniach – Pobudzenie świadomości społecznej w zakresie NDzK, aktywizacja i integracja środowisk – Kształtowanie świadomości o posiadanych wartościach – Wzrost zainteresowania jakąś dziedziną aktywności (np. tkactwem, garncarstwem) funkcjonująca na danym obszarze/w danej społeczności – Nobilitacja mieszkańców i samych twórców poprzez wskazanie na atrakcyjność jakiegoś elementu – Możliwość pokazania różnych punktów widzenia – Przekazanie społecznościom lokalnym idei i pomysłu na ochronę elementu/ów – Szansa na rozmowy z władzami i przedstawienie swoich punktów widzenia – Możliwość dyskusji i doprecyzowania tematu, wymiana myśli i pomysłów – Możliwość wypowiadania się różnych grup – Prezentacja różnych poglądów – Współdecydowanie, budowanie społ. obywatelskiego – Konsultacje pokazują na ile temat jest ważny – Danie poczucia wpływu na daną sprawę – Pogłębienie rozumienia rzeczywistości kulturowej	– Zagrożenie komercjalizacją – Kłopoty z komunikacją, jednorazowość wydarzenia – Obawa przed odpowiedzialnością – Zniechęcenie – biurokracja – Rozproszenie organizacyjne – Podziały środowiska, pobudzenie wzajemnych animozji – Konkurencja między miejscowościami / grupami osób zainteresowanych – Trudności organizacyjne (lokalowe, finansowe, czasowe) – Niebezpieczeństwo odrzucenia pomysłu / propozycji – Wiele osób, wiele poglądów – trudno o konsensus – Koszty finansowe – Branie pod uwagę wniosków płynących z konsultacji w danym procesie, a nie „robię bo muszę” (?) – Pracochętność, czasochłonność – Rozbudzanie nadziei – Niebezpieczeństwo zmiany / zniszczenia elementu, który ma podlegać ochronie

V. Najważniejsze wnioski z warsztatu

1. Uczestnicy warsztatu reprezentują nie tylko organizacje pozarządowe i instytucje kultury, ale także **społeczności lokalne, których są członkami i na rzecz których działają**. I jako członkowie owych społeczności chcieliby mieć **realny wpływ na działania podejmowane w ramach wdrażania systemu ochrony NDzK w naszym kraju** – jest to zgodne z Art. 11 i 15 Konwencji.

2. Pojęcie niematerialnego dziedzictwa kulturowego nie obejmuje **tylko i wyłącznie zjawisk związanych z tradycyjną kulturą ludową**. Pozostaje kwestia np. folkloru zawodowego, czy innych (nie wywodzących się ze społeczności wiejskich / chłopskich) grup (np. tradycje szlacheckie, folklor środowiskowy dziecięcy, uczniowski, studencki, turystyczny itp.) oraz innych obszarów (kultura miejska), a także kultura mniejszości narodowych, etnicznych i religijnych, których wkład w rozwój kultury polskiej jest nie do przecenienia.

3. Sama idea konsultacji jest jak najbardziej słuszna, bo pozwala na przedyskutowanie w społecznościach istotnych kwestii, zwraca też uwagę na istotną sferę kultury i codzienności, pozwala dokonać swoistej inwentaryzacji zasobów kulturowych. Jednak istnieje silna potrzeba doprecyzowania ze strony Narodowego Instytutu Dziedzictwa **o jakiego typu konsultacje chodzi**. Powinien temu towarzyszyć jak najdokładniejszy opis wraz z definicjami (np. jak rozumiane są same konsultacje społeczne). Do opisu konsultacji powinny być dołączone **propozycje modelu konsultacji wraz z konkretnymi przykładami** mogącymi stanowić wzór (punkt wyjścia) lub być inspiracją do stworzenia własnego modelu konsultacji.

4. **Potrzebne jest określenie zasięgu konsultacji, której ma dotyczyć ochrona danego elementu.** W regionie funkcjonują 3 zespoły, każdy z nich chce wpisać na listę ten sam element, i aby być skutecznym przeprowadzą konsultacje w gronie im przychylnym, bo nie jest określone jak szerokie i dlaczego ma być grono konsultantów społecznych? Każdy z tych zespołów z osobna zgłosi ten sam element nie kontaktując się ze sobą (są konkurentami wobec siebie).

5. **Określenie zasięgu jest potrzebne także w wypadku elementów dziedzictwa o zasięgu ogólnopolskim** (np. dzielenie się opłatkiem) czy choćby **obchodów lokalnych** (np. ścieżce śmierci w Jedlińsku): tutaj kwestiami problematycznymi są – jaka procentowo musi być reprezentacja dyskutujących (nie sposób nawet dotrzeć do wszystkich potencjalnych zainteresowanych z racji ich ilości) oraz czy wszyscy kultywujący muszą zaaprobować decyzję o wpisie (co w wypadku, gdy pewna grupa nie wyrazi zgody na ubieganie się o wpis, mimo że inna będzie tym zainteresowana?).

6. Jako uczestnicy warsztatów mamy wrażenie, że **zaczynamy wszystko od końca**, czyli od stworzenia listy krajowej, co powinno wieńczyć wszystkie działania, a nie rozpoczynać je. **Najpierw potrzebne jest upowszechnianie wiedzy, że istnieje coś takiego jak niematerialne dziedzictwo i Konwencja**, że są podejmowane działania na rzecz jego ochrony, potem akcje edukacyjne, a dopiero na końcu działania mające doprowadzić do powstania spisów /rejestrów regionalnych i ogólnokrajowego.

W obecnej sytuacji ta kwestia dotyka tylko wąskiego grona osób, a niekoniecznie są to sami depozytariusze owej wiedzy.

7. Najważniejsze są edukacja i dokumentacja elementów NDzK, **listy mogą popsuć** („zrobić krecią robotę”), **zantagonizować różne środowiska lokalne i regionalne lub doprowadzić do konfliktów** na linii społeczność – ekspert / eksperci oraz między samymi ekspertami. Pracujemy na żywej kulturze która jest delikatną materią.

Kto do czego powinien się dostosowywać? Żywa kultura di systemu czy system powinien podążać za kulturą?

8. Na warsztatach pojawił się głos o integrowaniu się, **klastrowaniu ludzi / stowarzyszeń / instytucji, by razem zgłaszać wpisy**, czy też może skoro pojawia się idea, by wpisy były dopiero "wisienką na torcie", by razem podejmować działania w temacie ochrony NDzK. To oczywiście nie chodzi o powstanie tworów prawnych, ale połączenie sił i energii. Może w innych krajach już to jakoś fajnie działa i dobrze by było bardziej **upowszechnić wiedzę o rozwiązaniach w innych krajach**, które są stosowane i się sprawdziły.

9. **Pośpiech widoczny w obecnych działaniach doprowadzi do wypaczenia idei ochrony**, która sama w sobie jest słuszna i potrzebna.

10. **Projekt wniosku powinien być udostępniony uczestnikom warsztatów**, aby mogli w swoich instytucjach, organizacjach, społecznościach się z nim zapoznać, przedyskutować i w spokoju przedstawić swoje uwagi i propozycje. Chcemy być partnerami – wszyscy działamy w sferze, która jest dla nas ważna.

11. **Dlaczego w grupie warsztatowej podejmującej tematykę konsultacji społecznych nie był przedstawicielki / przedstawiciela Narodowego Instytutu Dziedzictwa?**

Uczestnicy
Warsztatów dla ekspertów organizacji pozarządowych i instytucji kultury
w sprawie Konwencji UNESCO
o ochronie niematerialnego dziedzictwa kulturowego z 2003 roku
Lublin, 25–26 października 2012 roku

Olga Chojak
Renata Ćwik
Marta Derejczyk
Marta Domachowska
Jolanta Dragan
Justyna Duriasz-Bulhak
Adriana Garbatowska
Izabella Gawęcka
Krzysztof Gorczyca
Barbara Grązewicz-Chludzińska
Ewa Grochowska

Centrala Muzyki Tradycyjnej z Wrocławia
Tarnogrodzki Ośrodek Kultury
Fundacja Ważka ze Strzelina
Polskie Towarzystwo Ludoznawcze O/Toruń
Muzeum Kultury Ludowej w Kolbuszowej
Fundacja Wspomagania Wsi
Wielkopolski Park Etnograficzny w Dziekanowicach
Krasnostawski Ruch Ekologiczny „Viridis” w Krasnymstawie
Muzeum Historyczne Miasta Tarnobrzega
Fundacja „Dziedzictwo Nasze” z Węgorzewa
Fundacja Muzyka Kresów

Małgorzata Gruchola	Kockie Stowarzyszenie Oświatowo-Regionalne
Małgorzata Jaszczolt	Stowarzyszenie „Pracownia Etnograficzna” im. Witolda Dynowskiego
Agnieszka Kawka	Klub Twórców Ludowych przy POK „Dom Chemika”
Andrzej Kosz	Gminny Ośrodek Kultury w Pawłowie
Katarzyna Kraczoń	Stowarzyszenie Twórców Ludowych
Anna Krężelok	Stowarzyszenie Serfenta z Cieszyna
Agnieszka Kurasińska-Woźniak	Stowarzyszenie Dziedzictwo Mniejszości Karpackich
Ewelina Lemieszek	Gminny Ośrodek Kultury w Biłgoraju
Irena Lew	Muzeum Etnograficzne w Zielonej Górze z/s w Ochli
Katarzyna Linda	Fundacja „Laboratorium Inicjatyw Międzykulturowych KEJ: Kultura - Edukacja - Języki”
Piotr Majcher	Akademia Sztuk Pięknych w Gdańsku
Waldemar Majcher	Stowarzyszenie Twórców Ludowych
Blandyna Migdalska	Polski Klub Ekologiczny Zarząd Główny z Krakowa
Agnieszka Miksza	Muzeum Południowego Podlasia w Białej Podlaskiej
Ksenia Modrzejska-Mrozowska	Fundacja Monumentum Iudaicum Lodzense, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze O/Łódź
Mirosława Moller	Kociewskie Stowarzyszenie Edukacji i Kultury „Ognisko” w Starogardzie Gdańskim
Grzegorz Oller	Kociewskie Stowarzyszenie Edukacji i Kultury „Ognisko” w Starogardzie Gdańskim
Aleksandra Paprot	Polskie Towarzystwo Ludoznawcze O/Gdańsk
Jolanta Pawlak-Paluszek	Chełm
Bożenna Pawlina Maksymiuk	Gminny Ośrodek Kultury w Białej Podlaskiej
Radosław Pietrzak	Stowarzyszenie Twórców Warmii i Mazur
Justyna Prajsnar	Kazimierski Ośrodek Kultury, Promocji i Turystyki w Kazimierzu Dolnym
Agnieszka Przybyła-Dumin	Koło Badaczy Kultury przy Miejskim Domu Kultury w Czechowicach-Dziedzicach
Teresa Romanowska	Fundacja „Dziedzictwo nasze” w Węgorzewie
Andrzej Sar	Wojewódzki Ośrodek Kultury w Lublinie
Celina Skromak	Gminny Ośrodek Kultury w Biłgoraju
Andrzej Szoka	Muzeum Historyczne Miasta Krakowa
Katarzyna Tucholska	Stowarzyszenie Dom Tańca
Beata Wałęciuk-Dejneka	Polskie Towarzystwo Ludoznawcze O/Lublin
Karolina Waszczuk	Centrum Kultury w Lublinie filia Warsztaty Kultury, Fundacja Kultura Enter
Małgorzata Żak	Katedra Wiedzy o Sztuce, Instytut Kulturoznawstwa Wydziału Filozofii KUL